

Seguretat i defensa (IV)

written by Assembla Nacional Catalana - Oficina Internacional
| 7 de novembre de 2021

Pots llegir l'article anterior clicant [aquí](#)

En aquest taller, el ponent Dani Soler, representant de la Societat d'Estudis Militars, va presentar una ponència sobre els processos d'independència als països bàltics i a Eslovènia de finals dels anys 80 – principis dels anys 90, des del punt de vista dels elements relacionats amb la defensa. En concret, durant la sessió, es van analitzar les estratègies, tàctiques i accions de defensa que les institucions o moviments independentistes d'aquests països van portar a la pràctica quan encara formaven part d'un altre estat, fos Iugoslàvia o la Unió Soviètica, i en el marc dels seus processos d'autodeterminació. També es van tractar els models de defensa posats en pràctica per aquests països un cop esdevinguts estats independents.

En tots els casos es tracta de països petits, tant per territori com per població, sense una força militar pròpia consolidada de forma prèvia, i amb un gran desavantatge comparatiu pel que fa a la capacitat de desplegament de força respecte de l'estat matriu del qual formaven part. Aquest desequilibri permet analitzar els fets i realitzar una comparativa amb el cas català, plantejant possibilitats de defensa, un àmbit que malauradament no ha estat debatut públicament ni institucional durant el procés independentista.

Context històric

Finalitzada la Segona Guerra Mundial, els països bàltics van ser integrats de forma efectiva a la Unió Soviètica i les seves forces armades van ser dissoltes. Les forces armades soviètiques realitzaren una dispersió dels soldats bàltics que s'hi van integrar per diferents punts del territori de la

Unió. De la mateixa forma, la majoria de soldats desplegats als països bàltics- i encara més a les seves fronteres- eren de majoria eslava (russos, ucraïnesos o bielorussos). Aquesta política tenia com a objectiu evitar els llaços efectius entre les tropes i el seu territori natal. També es demanaven coneixements en llengua i literatura russa per accedir a l'oficialitat, una política destinada a menystenir i aïllar les minories nacionals i evitar que accedissin als llocs de comandament militar.

En el cas d'Eslovènia, en tant que una de les sis Repúbliques Socialistes que formaven la Federació de Iugoslàvia, aquesta sí disposava d'unes forces de defensa pròpies. Es tractava de forces territorials de caràcter auxiliar, impulsades per la pròpia Federació Iugoslava, temerosa d'una ocupació soviètica similar a la que va tenir lloc a Txecoslovàquia el 1968. Per aquest motiu va desenvolupar-se la doctrina coneguda com a "Defensa General del Poble", per la qual es van desplegar forces de defensa a tots els territoris federals, incloent Eslovènia, sota comandament de les respectives repúbliques. D'aquesta forma, Eslovènia comptava amb unes forces de defensa pròpies, conegudes com a "Forces de Defensa Territorial d'Eslovènia", amb una cadena de comandament formada per oficials eslovens que empraven la seva llengua com a eina de treball. Aquesta força territorial de defensa es trobava sota control polític de la República eslovena, de la mateixa forma que les seves forces policials. D'altra banda, és important remarcar que el 8% de la tropa de l'Exèrcit Federal de Iugoslàvia (JNA) estava format per eslovens.

A Eslovènia, la victòria l'any 1990 de la coalició Demos, que defensava l'autodeterminació, va generar alarma al Govern de Belgrad, que decidí suprimir la doctrina de Defensa General del Poble. Com a conseqüència, les forces de defensa eslovenes quedaven *-de jure* però no *de facto*- sota comandament del JNA. Malgrat que Belgrad ocupà el quarter de Defensa Territorial a Eslovènia, els eslovens continuaren actuant sota la seva

pròpia línia de comandament, fins i tot obrint centres d'instrucció militar propis.

Finalment, amb la declaració unilateral d'independència del 25 de juny de 1991, la JNA es mobilitzà per ocupar tot el territori eslovè. Malgrat la seva superioritat, el seu avenç va ser aturat a causa de diversos motius. En primer lloc, les forces d'autodefensa eslovenes estaven preparades i jugaven amb el terreny a favor, emprant tàctiques de guerrilla. En segon lloc, es van veure reforçats per les forces policials locals, així com pels eslovens desertors del JNA, que no desitjaven lluitar contra el seu propi poble. Davant d'aquestes traves i la pressió internacional, Belgrad va cedir en les seves pretensions territorials i la independència eslovena va ser reconeguda gràcies als fets consumats per part de la Unió Europea i posteriorment la resta del món.

En el cas dels països bàltics ens trobem un interregne que va des de l'inici de la transició a la democràcia i a la independència de 1988 fins al cop d'estat a Moscou contra Gorbtxov del 1991, que precipità la caiguda de la Unió Soviètica i en conseqüència, la independència efectiva i *de iure* dels estats bàltics. En no comptar amb forces de defensa pròpies, en aquests casos els processos d'independència es van basar durant els primers anys especialment en la força dels moviments populars i la desobediència civil. Malgrat això, la política de defensa no va ser abandonada en cap moment, ja que en cas contrari no haurien reeixit en els seus objectius.

En el cas de Letònia, el gener de 1991 les forces soviètiques van emprar les forces OMON (Esquadró Mòbil per a Operacions Especials) per assaltar l'edifici del Govern letó, el Ministeri d'Interior letó i altres edificis governamentals a fi d'aturar el procés d'independència, provocant víctimes mortals. El Govern letó respongué creant unes forces d'autodefensa que centrarien els seus esforços en protegir les autoritats i les fronteres. Les forces d'autodefensa comptaven amb la participació de la Guàrdia Nacional (formada per

voluntaris) i les Forces de Defensa (formada per membres letons de l'exèrcit soviètic en actiu i retirats).

A Lituània, la declaració d'independència de 1990 va tenir com a resposta un bloqueig econòmic per part de Moscou. El Govern lituà posposà la declaració per guanyar temps i entre altres accions, crear unes forces de defensa nacional, a més d'organismes paramilitars. Com a Letònia, les forces soviètiques atacaren edificis governamentals, intentant enderrocar el govern independentista sense èxit. Davant l'ofensiva russa, es creà el Servei Voluntari de Defensa Nacional (SKAT), que s'encarregà de protegir el govern davant de nous possibles atacs per part de les forces soviètiques. En paral·lel, i de la mateixa manera que va succeir a Letònia, l'estratègia de desobediència civil per a la defensa no violenta d'edificis públics va jugar un paper clau.

Finalment, a Estònia també s'optà per fer una mobilització general de voluntaris, que aconseguí reunir a més de 100.000 efectius per a la defensa del govern i les fronteres. En aquest cas però, no va haver-hi conflicte violent ni baixes de cap tipus.

Posteriorment a la independència, es crearen escoles de formació d'oficials conjuntes per a les tres repúbliques bàltiques, amb la participació britànica i americana. L'any 2004 es van integrar a l'OTAN, i és allà on l'Aliança Atlàntica dugué a terme una de les seves principals missions, el "Baltic Air Policing" de protecció aèria davant l'amenaça russa, ja que aquests tres països no tenien capacitat per a l'autodefensa aèria. Però els acords internacionals en defensa anaven més enllà de l'autodefensa, ja que els nous estats havien de mostrar el seu compromís envers la comunitat internacional i la resolució d'altres conflictes. Per exemple, Lituània va participar en missions de pau a Croàcia ja el 1994, només tres anys després de la seva independència. D'altra banda, Eslovènia allotja en l'actualitat el Centre d'Excel·lència per a la Guerra de Muntanya de l'OTAN.

Conclusions

En els quatre casos, es tracta de processos d'independència que van saber aprofitar la finestra d'oportunitat que es va presentar amb la inestabilitat política i econòmica i posterior esfondrament de l'URSS i de Iugoslàvia. Ens trobem amb moviments independentistes que malgrat disposar de pocs recursos materials van saber planificar i implementar amb èxit estratègies per a l'assoliment dels seus objectius, incloent-hi una visió integral sobre la política de defensa i seguretat com a eina necessària per fer efectiva la seva sobirania.

Podem observar com el cas eslovè presenta una aposta clara pel control del territori des del primer moment. Malgrat que inicialment havia de seguir de forma oficial les directrius de Belgrad, el govern independentista eslovè entengué ràpidament que seguir les lleis federals només serviria per aturar les seves aspiracions polítiques. Per tant, el moment clau es donà quan Ljubljana decidí optar per la desobediència l'any 1991, en un moment en què l'acatament de les ordres de Belgrad hauria comportat renunciar de forma efectiva a la sobirania que en aquell moment es trobava en disputa.

Malgrat això, el cas català no és comparable a l'eslovè, ja que no existeixen forces armades catalanes ni tan sols cossos auxiliars d'autodefensa. També és poc probable que en cas d'invasió, els membres catalans de les forces armades espanyoles desertessin en favor de la causa independentista, o fins i tot que els cossos policials (Mossos d'Esquadra) defensessin el mandat democràtic del poble de Catalunya. Al contrari que a Eslovènia, no existeix la possibilitat de fer front a un exèrcit invasor fent ús de tropes entrenades i amb experiència.

Per tant i com a política comparada, ens és molt més útil emmirallar el cas català en els processos viscuts als països bàltics, que no comptaren amb cap tipus d'unitat militar quan van iniciar els seus respectius processos d'independència. En

aquests casos podem observar com les tasques de defensa van ser desenvolupades per milícies i altres cossos de voluntaris que no eren rivals per a un exèrcit com el soviètic, però sí que podien fer front a forces policials en una tasca d'autodefensa.

Aquesta estratègia de defensa tenia orígens humils i en alguns casos es va basar en la creació de cossos militars creats *de iure* però no *de facto*. Malgrat les mancances, els governs bàltics van tenir clara l'estratègia a seguir, els riscos a assumir i les seves possibles conseqüències. En altres paraules, ja presentaven un fort sentit d'estat. L'estratègia seguida va ser pragmàtica i s'adaptà a les limitacions del moment, però també a les oportunitats sorgides de la inestabilitat política a Moscou.

Cal destacar que una vegada iniciat el procés polític cap a la independència, els països bàltics van definir immediatament una estratègia de seguretat i defensa malgrat les seves clares limitacions. Aquestes polítiques no només eren necessàries per a defensar físicament els respectius governs i el projecte polític independentista que aquests defensaven, però també per desplegar un mínim control sobre el territori i facilitar el reconeixement internacional, inicialment entre aquells estats interessats a debilitar el poder soviètic.

Aquest reconeixement internacional va ser imprescindible per a la integració tant dels estats bàltics com d'Eslovènia, no només a les Nacions Unides, sinó també a la Unió Europea i l'OTAN. Amb la independència, la política de defensa dels nous estats va comportar la creació d'unes forces armades tradicionals, així com la integració a l'OTAN l'any 2004, en una clara interpretació de les relacions internacionals i les amenaces existents al seu entorn.

Recomanacions

És imprescindible abordar un procés d'independència des d'una

visió d'estat, incloent una estratègia sòlida en política de defensa.

Una política de defensa pròpia ha d'abordar des del primer moment la defensa física del govern de transició així com de les fronteres.

Comptar amb una política de defensa pròpia és imprescindible per a un reconeixement internacional, sobretot pel que fa a independències per la via unilateral, així com per la posterior integració en organismes supranacionals que reforcin la seguretat nacional.

Enfrontats a un estat opressor com l'espanyol, s'ha de preveure i donar resposta a la repressió i l'ús de la violència que es desplegarà per defensar la seva unitat territorial.

La independència és un *fait accompli* i és clau poder defensar de facto la sobirania en el territori i les institucions.

Catalunya hauria d'impulsar el debat i l'anàlisi acadèmic de polítiques de defensa i seguretat, per així desenvolupar una estratègia pròpia i adaptada a les seves necessitats.

Les forces policials desenvolupen funcions de seguretat però no de defensa, sent necessari el desenvolupament d'altres cossos armats per a desenvolupar aquesta funció sense posar en risc les bases democràtiques del nostre país.

En aquests moments Catalunya no està preparada per defensar-se militarment, sent necessària la lluita no-violenta i la desobediència civil per part de la societat civil per a la defensa del territori, posant en pràctica la coneguda com a defensa civil.

La lluita no-violenta en cap cas justifica la passivitat davant una agressió externa, per a la qual hi ha d'haver preparats plans de contingència i treballar amb la previsió de

possibles escenaris.